

2008/3. szám

Műhelymunkák

A nemek társadalmi egyenlősége az Európai Unió keleti határai mentén

A tanulmánykötet szerzői:

Zatykó Judit és Schumann Róbert
Dr. Gyulavári Tamás
Hajnal Gyöngyi
Szimoncsikné Laza Margit

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatásával
valósult meg

Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány

www.cgeopol.hu

**A nemek társadalmi egyenlőtlensége
az Európai Unió keleti határain kívül**

Tanulmány
2008.

Zatykó Judit – Schumann Róbert

A nemek foglalkozási szegregációja Belorussziában, Ukrajnában és Oroszországban az ezredfordulón

Bevezetés

A nemek társadalmi egyenlősége – olvasatunkban – mint szó szerint értendő fogalom egy ideáltipikus jelenség, mely elérése cél a régió országai, kultúrkörei számára (is).

Az egyenlőség megvalósításának céljai lehetnek – többek között – az egyenjogúságon alapuló, az információból, az oktatásból, a kultúrából, a felelősségből való részesedés; a nemi sztereotípiákon alapuló szerepelvárások felszámolása a köz- és magánszférában; a munka, a felelősség, a munkában eltöltött idő, a munkaidő és a terhelés kiegyensúlyozott elosztása; az állami alapok és az állami ellátások nemi szempontból igazságos (újra)elosztása, stb.

A társadalmi nemek egyenlősége cél eléréséig sokszor csak egyenlőtlenségi helyzet leírásáról beszélhetünk – a cím függvényében.

A nemi egyenlőtlenségi helyzeteknek az iskolai előmeneteltől kezdve, az érdekérvényesítésen keresztül, a társadalmi szerepvállalásig számtalan dimenziója létezik.

E szegmensek közül mi vizsgálatunkban a foglalkozásokban, foglalkozási-gazdasági ágazatokban megnyilvánuló egyenlőtlenségekre kívánunk fókuszálni.

Még hozzá oly módon, hogy a mérhető foglalkoztatottsági-nemi szegregációt három ország, még hozzá három, egymással határos, de nem ugyan azon gazdasági fejlettségi szinten álló volt szovjet tagköztársaság, az Orosz Köztársaság, Ukrajna, és Belorusszia vonatkozásában mutatjuk be.

A nemek közötti foglalkozási-ágazati szegregációt úgynevezett szegregációs indexek segítségével fogjuk elemezni: ezen indexek képesek demonstrálni, hogy a létező egyenlőtlenségi helyzet egyenlőség felé történő mozdulásához mekkora változásra lenne szükség (azaz a „cél eléréséhez” milyen nagyságú változás szükséges).

A foglalkozási szegregáció

Szegregációnak nevezzük – egyszerűen – azt, amikor valamilyen ismérvek alapján és a hozzájuk tapadó, rendelkezhető folyamatok következtében kettő, vagy több csoport elkülönül egymástól adott társadalmi-gazdasági körülmények között.

Mi lehet ez a „valamilyen ismerv”? Többek között ez lehet az etnicitás, a nem, az iskolai végzettség, a fizikai-szellemi munkavégzés, az iskolaválasztásban (lehetőségekben) megnyilvánuló egyenlőtlenség. A jelenség (phenomena) nem új: a különböző társadalmak évszázadok óta szegregáltak. A szegregáció leggyakoribb (legnyilvánvalóbb) formái az etnikai alapú lakóhelyi szegregáció, a (az etnikai alapú, és/vagy nemi alapú) foglalkozási-gazdasági szegregáció.

A foglalkozási szegregáció arra a folyamatra vonatkozik, amikor egyének, vagy csoportok bizonyos foglalkozásokat saját maguk számára elkülönítenek, s a csoportok, egyének között a foglalkozásokért való „verseny” nem túl hangsúlyos.

A (fizetett) munkaerő annak eredményeként, hogy milyen nemi csoportba tartozik (de akár attól függően, hogy milyen vallási, etnikai, stb. csoport tagja)

különböző foglalkozási szerepekkel és/vagy feladatokkal ruházódott fel az évszázadok (évezredek) során¹.

Mindez a folyamat a nemi csoportokból (illetve más különbségtevés alapján létrejövő társadalmi csoportokból) legalább két, egymástól elkülönülő munkavállalói kört, munkaerőt generált: egyes ágazatokban, illetve a (hagyományosan) kitüntetett, magasabb státusú és jobban fizető pozíciókban inkább más-más társadalmi csoportok koncentráálódnak².

Előbbi horizontális (vagy ágazati) foglalkozási szegregációnak, utóbbit pedig vertikális foglalkozási szegregációnak nevezzük³.

A horizontális nemi foglalkozási szegregáció azt mutatja meg, hogy a férfiak és nők mekkora hányada (mértéke) található különböző foglalkozási, ágazati területeken belül anélkül, hogy mindez (az elkülönülés) előnyössé válna bármely nem számára is.

A vertikális, nemek közötti foglalkozási szegregációról pedig akkor beszélünk, mikor a férfiak és nők ugyanazon foglalkozási kategóriában dolgoznak, azonban a férfiak (vagy esetenként akár a nők) végzik a nagyobb tudást feltételező, nagyobb

¹ A nemek közötti munkamegosztás korábban is létezett, már évszázadokkal ezelőtt is, fizikailag is elkülönültek egymástól a munkaterületek.

A korábbi, az Ipari forradalom előtti társadalmakban a család, mint termelőegység működésében a nők éppúgy részt vettek, mint a férfiak, azonban a bérmunka elterjedésével a nők szerepe a reprodukciós feladatkörök megoldására korlátozódott, a „pénzkeresés” férfiúi munkává vált.

² A nők és a férfiak különböző foglalkozási csoportokban, gazdasági ágazatokban (horizontális szegregáció) és különböző beosztásokban (vertikális szegregáció) dolgoznak: például a férfiakból mérnökök lettek, a nőkből gépírók (és folytathatnánk a sort).

A nemi alapú foglalkozási szegregáción felül megjelenik még az etnikai alapú foglalkozási szegregáció is – elsődlegesen az USA-ban, illetve számos társadalomban megfigyelhető a vallási alapú foglalkozási szegregáció – például Észak-Írországból egyes állásokat csak katolikusok, más állásokat pedig csak protestánsok tölthetnek be (és ekkor Indiáról még nem is beszéltünk...).

³ A foglalkozási szegregáció nem összekeverendő a munkaerő szegmentációjával (például a vállalatspecifikus szegmentációval: különböző karrier lehetőségek, különböző munkavállalói kondíciók, és így tovább – még akkor sem, ha a szegregáció esetén is hasonlókról beszélünk).

Nem feltétlenül szükséges, hogy összefüggés legyen a szegregáció és szegmentáció között: léteznek társadalmak, ahol a nemek különféle foglalkozásokba, foglalkozási csoportokba rendeződnek, s mindkét nem tagjai – az egyes foglalkozási ágazatokon belül – relatíve jó munkahelyi körülményekkel, karrierlehetőségekkel, anyagi megbecsüléssel bírnak (ekkor a szegregáció mértéke magas, ugyanakkor összehasonlítva más, hasonlóan magas szegregációs mutatókkal bíró társadalmakkal, mégis jobb körülmények között dolgoznak-élnak például a nők).

felelősséget igénylő, vagy magasabb jövedelemmel kecsegtető munkákat. (Hakim, 1981).

A foglalkozási nemi szegregáció széleskörűen jelen van minden iparosodott társadalomban. Ezekben a társadalmakban alacsony az olyan típusú munkahelyek aránya, ahol a két nem azonos munkakört és azonos pozíciót tölt be. Az úgynevezett nőies foglalkozások általában alacsony jövedelemmel járnak, a munkakörülmények kissé kedvezőtlenebbek, a fluktuáció nagyobb, a karrierlehetőségek szűkebbek⁴. Ezen ágazatokban (de a nem feminin ágazatokban is) minél feljebb haladunk a pozíciók hierarchiájában, annál kevesebb nőt találunk.

A foglalkozási szegregációra gyakran a nők gazdaságilag hátrányos helyzetének elsődleges okaként szokás hivatkozni.

A nemek közötti foglalkozási szegregáció és a jövedelmi egyenlőtlenség

A nemek foglalkozási szegregációval kapcsolatos érdeklődés viszonylag jelentős, mivel a kutatók többsége úgy gondolja, hogy a szegregáció kapcsoltban állhat a nemek közötti (azonos munkaterületen megszerezhető) jövedelmek közötti távolság alakításával, más néven a jövedelmi egyenlőtlenség kialakulásával.

Általánosan megfigyelt tendencia – függetlenül, attól, hogy adott ország az iparilag fejlett, vagy a fejlődő országok kategóriájába tartozik, hogy a nők jövedelme alacsonyabb a női dominanciájú foglalkozási területeken (részben, mivel ők inkább ezeken a területeken dolgoznak), s ennek megfelelően a férfiúi dominanciájú foglalkozási területeken a férfiak jövedelme magasabb ugyan olyan végzettségi elvárások és teljesítmények mellett.

⁴ A munkaadó nem törekszik a dolgozó megtartására, nem fektet pénzt a munkahelyi képzésbe.

A fejlett ipari országokban a nők a férfiak bérének 60-70 százalékát kapják. Ennek oka részint a szegregáció.

Ezen felül jelentősek a kohorszok szerinti eltérések: a női munkavállalók korösszetétele eltér a férfiakétól. A munkaviszonyban eltöltött idő átlagosan szintén kevesebb a nőknél.

Számos kutató statisztikailag is alátámasztható összefüggést⁵ mutatott ki a jövedelemkülönbségek és a foglalkozási szegregáció között (például Treiman és Hartman; Sorensen), mégis a kérdést óvatosan kell kezelni, ugyanis ellentétes hatások is érvényesülhetnek, illetve a jövedelmek alakulása és a szegregáció egymástól teljesen független is lehet (Madden, 1985; Kalleberg & Rosenfeld, 1990; Blau & Ferber, 1986).

A nemek közötti foglalkozási szegregáció mérése

Mielőtt rátérnénk mérés módszertanának ismertetésére, megosztunk az olvasóval néhány, a foglalkozási szegregáció mérése kapcsán felmerülő – adott esetben az értelmezhetőség tárgykörébe tartozó – kérdést.

- Elsődlegesen hogyan lehet és érdemes mérni a szegregációt?
- Egy foglalkozási kategórián belül a munkavállalók mekkora hányadát teszik ki adott, jól körülírható társadalmi csoportokból érkezők úgy („ellenérdekeltségük” miatt), hogy a foglalkozási szegregáció értelmezhetőségéről tudjunk beszélni?
- Mekkora mértékűnek kell lennie a gazdasági-foglalkozási ágon belül egy adott nem dominanciájának ahhoz, hogy foglalkozási nemi szegregációról tudjunk beszélni?

⁵ Treiman és Hartman (1981) becslése szerint a jövedelemkülönbségek szórásának hozzávetőlegesen egyharmada magyarázható a foglalkozási nemi szegregációval.

A hogyanról

A horizontális szegregáció egyik népszerű és legelfogadottabb mérési módozata a disszimilaritási index⁷.

A legtöbb, a nemek között megnyilvánuló foglalkozási szegregációval foglalkozó kutatás a szegregáció mértékét a D együtthatóval, azaz a disszimilaritási indexszel fejezi ki (Duncan & Duncan, 1955; Zoloth, 1976; Cortese et al. 1976; Tauber & Tauber, 1976; Massey, 1978, Massey & Denton, 1986, 1988). Ez az index méri és megmutatja a szegregáció fő dimenzióját: annak mértékét, hogy a két nemi csoport mennyire oszlik el egyenetlenül összességében a foglalkozási-ágazati területeken.

A disszimilaritási index – a nemek között húzódó foglalkozási szegregáció szempontjából – azt mutatja meg, hogy a nők (avagy a férfiak) mekkora hányadának kéne ágazatot, foglalkozást változtatni ahhoz, hogy ugyan olyan legyen az ágazati, foglalkozási eloszlásuk, mint a férfiaké (avagy a nőké)⁸, azaz hány százalékuknak kellene változtatnia ahhoz, hogy megszűnjön a „szegregáció” (válasz az értelmezhetőség kérdéseire).

Számítása:

$$D = \sum [t_i | p_i - P] / 2TP(1 - P)$$

⁶ Az egyenlőtlenségi helyzet, azaz a szegregáció kvantitatív alapú leírásai, számításai – méghozzá úgynevezett szegregációs indexekkel történő számításai – a múlt század közepétől válnak egyre hangsúlyosabbá, működőképpé (elsőként az USA-ban).

A szegregációs (index) számítások elsődlegesen az etnikai alapú lakóhelyi szegregációra koncentráltak (és azóta is ez fő területük), de emellett a kutatók érdeklődése az iskolai és a munkahelyi létező szegregációk indexekkel történő leírására is kiterjedtek.

⁷ Természetesen más, alternatív mérési lehetőségek is mutatkoznak, így többek között a nők reprezentáltságának együtthatója (coefficient of female representation) – ezen együtthatókat adott fő foglalkozási ágazatokra, csoportokra vonatkozóan egyenként kell kiszámolni, méghozzá úgy, hogy adott ágazat női alkalmazottainak aránya elosztásra kerül a teljes gazdaságban foglalkoztatott nők arányával.

⁸ A D együttható szimmetrikus, azaz a kijelentés-szabály teljes egészében érvényesíthető a férfiakra vonatkozóan is: a férfiaknak ugyanekkora arányának kellene foglalkozást változtatnia, hogy megszűnjön a szegregáció, hasonló foglalkozási eloszlások jöjjenek létre.

Ahol p_i a foglalkozási, ágazati kategóriában a nők (vagy férfiak) aránya; P a teljes országra (népességcsoportra, stb.) vonatkozóan a nők (vagy férfiak) aránya; t_i a foglalkozási, ágazati kategóriában az összes foglalkoztatott száma; T pedig a teljes országra (népességcsoportra, stb.) vonatkozóan a munkavállalók számát jelenti.

D értéke 0 és 1 közé esik, a 0 azt jelenti, hogy nincs nemek közötti foglalkozási szegregáció, az 1 pedig azt jelenti, hogy teljes nemek közötti foglalkozási szegregációról kell beszélni.

A szegregációt szokás mérni továbbá az úgynevezett izolációs (P) indexszel⁹ is (Bell, 1954; Lieberson, 1981, Massey & Denton, 1988), azonban ez a mutató nem annyira elterjedt, mint a disszimilaritási index.

Massey & Denton több szegregációs index (17) összehasonlító vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy az izolációs index (az interakciónak való kitettség reprezentánsaként) a szabályosságot-szabálytalanságot reprezentáló disszimilaritási index kiegészítő eleme lehet.

A szegregáció elszigetelő hatása, miként a szegregáció mértéke ebben az esetben azon férfiak és nők csoportjának relatív súlyától függ (nagyságától), melyek egymást „munkában találják”.

Az izolációs index a foglalkozási nemi szegregáció vizsgálata során azt méri, hogy adott nemhez tartozó csoport adott tagjának mekkora esélye van arra, hogy

⁹ Az izolációs index (P) elsődlegesen a lakóhelyi szegregáció mérésében használatos. Azt méri, illetve mutatja meg, hogy adott etnikai csoport adott tagjainak mekkora esélye van kapcsolatba lépni ugyan azon csoport más tagjaival (szembenhelyezkedvén más csoportok tagjaival).

A képletből származó P eredményt úgy kell értelmezni, hogy ha például $P=0,60$, akkor adott társadalmi csoport átlagos tagjának 60% esélye van találkozni ugyanezen m csoport más tagjával (azaz 40% annak az esélye, hogy más csoportok tagjaival is tud találkozni).

P értéke 0 és 1 közé esik, a 0 azt jelenti, hogy nincs lakóhelyi szegregáció, az 1 pedig azt jelenti, hogy teljes lakóhelyi szegregációról kell beszélni.

egy ágazaton, foglalkozási csoporton belül az ellenkező nemhez tartozó csoport egy tagjával kapcsolatba kerüljön, osztozzon a foglalkozásokon¹⁰.

Számítása:

$$P = \sum [x_i/X][x_i/t_i]$$

Ahol x_i i foglalkozási, ágazati kategóriában a nők (vagy férfiak) száma; X a teljes országra (népességcsoportra, stb.) vonatkozóan a nők (vagy férfiak) száma; t_i i foglalkozási, ágazati kategóriában az összes foglalkoztatott száma.

Az izolációs index egy fontos jellemzője az, hogy míg általánosan két különböző alaphelyzet eredményezheti ugyan azt a szegregációs szintet, addig az izolációs index esetében, a nők körében, két eltérő megoszlás két eltérő esélyt generál a foglalkozásokra, vagy ágazatokra vonatkozóan (hogy osztozzon a foglalkozásokon az ellenkező nem tagjaival).

Továbbá a mutató szintén kiemelt tulajdonsága, hogy annak az esélye, hogy adott nem adott tagja kapcsolatba kerüljön, osztozzon a foglalkozásokon a másik nem egy tagjával, eltérhet a nemi csoportokra jellemző általános szegregációs perspektíváktól: adott szegregációs szint mellett a többségi (nemi) csoport tagjainak mindig kevesebb esélye van a kisebbségi (nemi) csoport tagjaival „találkozni”, vagyis a minoritás kevésbé izolált, mint a többségi csoport.

**Foglalkozási nemi szegregáció mérése
Belorussziában, Ukrajnában és Oroszországban
az ezredfordulón**

Vizsgálatunkban – az előző felsorolásnak megfelelően – a szegregációt mi is a disszimilitási index és az izolációs index segítségével mutatjuk be a három ország mutatóinak összehasonlításával.¹¹

¹⁰ Itt nem a személyes (baráti, stb.) kapcsolatok kialakulásának esélyéről van szó, hanem a munkakapcsolatokról és a foglalkozás-betöltések esélyéről.

Továbbá a disszimilitási indexszámításokat kiegészítjük a szegregáció egy úgynevezett méretstandardizált együttthatójával (Std. D index). Ez az együtttható megmutatja számunkra, hogy milyen trend/jellemző érvényesülne a szegregáción belül, ha a foglalkozások, ágazatok relatív mérete konstans maradna.

Úgy gondoljuk, hogy a három országban viszonylag magas lesz a nemek közötti vertikális foglalkozási szegregáció mértéke, illetve ezen mértékek nagyon hasonlatosak lesznek egymáshoz – lévén hasonló gyökerekről (egyforma hosszúságú szocialista periódus, és így tovább) indult a három ország; továbbá a rendszerváltás valamint függetlenné válás óta eltelt évek és az országok relatív nagysága nem indukált 2000-ig nagyon eltérő fejlődéspályákat makro szinten.

Továbbá előzetesen úgy számoljuk, hogy az izolációs indexek értékei is viszonylag magasak lesznek, azaz a foglalkoztatottaknak kicsi az esélye, hogy osztozzon az ágazati foglalkozásokon az ellenkező nem tagjaival.

Adatok

Vizsgálatunk során The Bureau of Statistics of International Labour Organization, standard adatait használtuk fel mindhárom országra, Belorussziára, Ukrajnára és Oroszországra vonatkozóan.

A nemi foglalkozási-ágazati szegregációszámításhoz szükséges adatok az ezredforduló tájáról származnak: Belorusszia esetében 1999-ből, Ukrajna és Oroszország esetében pedig 2000-ből. Sajnos korábbi (sem az 1990-es évek elejéről, sem a Szovjetunió vonatkozásában) és későbbi adatok nem állnak rendelkezésre, így az országok mutatóinak összehasonlítása nem tud kiegészítésre kerülni idősoros eredményekkel, trendmutatókkal.

¹¹ Feltett szándékunk volt továbbá, hogy vizsgálatunkban az egyenlőtlenséget a jövedelmek közötti egyenlőtlenséggel konceptualizáljuk. Arra lettünk volna kíváncsiak, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségék szórásából szegregáció mennyit képes magyarázni.

Azonban a három ország rendelkezésre álló adatai ezt az összehasonlítást nem teszik lehetővé.

Az adatok részletességükben némileg eltértek egymástól:

- Az ukrán és belorusz adatok részletesebben, nem csak a 9 fő foglalkozási kategóriára vonatkozóan, hanem az aldimenziók esetében is megadásra kerültek.
- A Belorusz és az Orosz statisztikai adatok lehetőséget nyújtanak nemenként a 15-35 és a 35 évnél idősebb munkavállalók szegregációjának bemutatására is.

A mérés során használt indexek általában érzékenyek a foglalkozások osztályozásának részletességére: a tapasztalat azt mutatja, hogy a részletesebb klasszifikáció nagyobb mértékű foglalkozási szegregációval párosul (hatással van a vizsgálat kimenetelére).

Ezt főként akkor szükséges figyelembe venni, amikor nemzetközi, és/vagy longitudinális vizsgálatot végzünk (így esetünkben is).

Amennyiben a foglalkozási kategóriák megfelelően standardizáltak és használatosak a számításokban, akkor a (statisztikai) hiba valószínűsége csökken és az összehasonlítás eredményeinek validitása nő (az ILO felmérések, adatsorok például standard, országok fölött átvilágított kategóriákkal dolgoznak).

Az összehasonlítás előtt Jacob és Lim (1992) útmutatásai alapján leteszteltük, hogy az aggregált, a 9 fő kategóriából származtatott mutatók mennyiben térnek el (Ukrajna és Belorusszia esetében) a részletes kategóriák alapján képzett indexektől. Azt tapasztaltuk, hogy az eltérések minimálisak, legfeljebb 1-2 századszázalékosak.

Végül amellet döntöttünk, hogy a két fentebb említett ország aldimenziókból származó adatait aggregáljuk, az indexszámítások alapjait közös nevezőre hozván.

Eredmények

A vizsgált, volt szovjet típusú országokban, függetlenül a gazdasági fejlettségi fokoktól (de akár az Orosz gazdasági válságtól; az Ukrán pedig később jelentkezett), a politikai berendezkedések kvázi eltéréseitől és hasonlóságaitól, az ezredfordulóra vonatkozóan megállapítható, hogy mindhárom országban relatíve egyformán magas volt az ágazati szegregáció mértéke a nemek között.

Foglalkozási-ágazati nemi szegregáció Belorussziában, Ukrajnában és Oroszországban az ezredfordulón

	Disszimilitási Index (D)	Méret-standardizált Disszimilitási Index (Std. D)
<i>Belorusszia</i>	0,526	0,494
<i>Oroszország</i>	0,479	0,421
<i>Ukrajna</i>	0,549	0,513

Azaz mindhárom országban a férfi, avagy a női munkavállalók közel felének más ágazatokban kellene dolgoznia ahhoz, hogy megszűnjön a nemek közötti ágazati foglalkozási szegregáció.

Összevetve más vizsgálatok eredményeivel (Jacobs & Lim; 1992), elmondható, hogy a mért nemek közötti ágazati szegregáció kiemelten magasnak számít, nagyságrendileg egyes, gazdaságilag elmaradottabbnak számító Dél-amerikai országokban tapasztaltakhoz hasonlatos (pl. Paraguay, Costa Rica)¹²

Az életkori csoportokra vonatkozó mutatók esetében is megállapítható (csak két ország vonatkozásában), amellet, hogy a méretkülönbségek miatt nem tükröznek, nem tükrözhetnek szimmetriát, hogy itt is többségükben igen

¹² De a 2000-es magyar mutatóktól sem sokban különböznek az eredmények.

hasonlatosak az egyes, esetünkben az EU keleti határa mellett fekvő területeket reprezentáló országokban a szegregációs értékek (s nem szükséges túlzottan nagy jóstehetség ahhoz, hogy valószínűsítsük azt, hogy az Ukrán adatok is hasonlóak lennének), egy kivétellel.

Ezt a kivételt a fiatal, (valószínű) képzetlenebb és a munkapiaci versenyben jobb érdekérvényesítő képességekkel rendelkező orosz férfiúi! munkavállalók jelentik (ugyanezen korosztály női munkavállalói esetében az ágazati szegregációs index relatíve magas maradt).

Foglalkozási-ágazati nemi szegregáció korcsoportonként, 2000

	Disszimilaritási Index (D)			
	Férfiak		Nők	
	15-34 évesek	35 évesek, vagy idősebbek	15-34 évesek	35 évesek, vagy idősebbek
Belorusszia	0,322	0,396	0,396	0,350
Oroszország	0,247	0,391	0,369	0,327

A magas, nemek közötti foglalkozási-ágazati szegregáció a férfi-női foglalkoztatottak nagyon hasonló, azonos mértékű munkaerőpiaci jelenlétet mutató megoszlása ellenére áll fenn.

A férfi-női foglalkoztatottak megoszlása az ezredfordulón

	Férfiak			Nők		
	Total	15-34 évesek	35 évesek, vagy idősebbek	Total	15-34 évesek	35 évesek, vagy idősebbek
Belorusszia	51%	20%	31%	49%	18%	30%
Oroszország	52%	19%	33%	48%	16%	32%
Ukrajna	49%	-	-	51%	-	-

Mint láttuk az izolációs index, mint kiegészítő szegregációs mutató azt adja meg, hogy adott nemhez tartozó csoport adott tagjának mekkora esélye van arra, hogy egy ágazaton belül az ellenkező nemhez tartozó csoport tagjaival osztozzon a (rendelkezésre álló) foglalkozásokon.

A három ország vonatkozásában, Ukrajna és Belorusszia esetében mind a férfiaknak, mind a nőknek erre hasonló mértékű az esélye, Oroszország esetében pedig a nőknek valamivel csekélyebb.

Ezen felül a 0,3 körüli értékek még azt a kiegészítő és finomító információt adják, hogy a relatíve magas ágazati nemi szegregáció mellett, az interakciók szintjén valamivel alacsonyabb a szegregáció mértéke.¹³

Ezen kiszámított mutatók nagysága általában hasonlatos a három országnál iparilag fejlettebb országokban jelentkezőkhöz (például a svéd, az angol, vagy akár az USA-t jellemző izolációs indexekéhez), illetve magasabb a fejlődő ázsiai, vagy afrikai országok „interakciós” mutatóinál.

Izolációs indexek Belorussziában, Ukrajnában és Oroszországban az ezredfordulón (esély az ágazati-foglalkozások megosztására)

	Izolációs Index (P), férfiak	Izolációs Index (P), nők
<i>Belorusszia</i>	0,309	0,292
<i>Oroszország</i>	0,307	0,342
<i>Ukrajna</i>	0,348	0,341

A korosztályokhoz köthető izolációs indexek azt jelzik, hogy nem csak a nemek között létezik elkülönülés, hanem a nemileg is meghatározott életkori csoport között is, azaz a fiatalabb férfiaknak, illetve a fiatalabb nőknek kicsi az esélye arra, hogy idősebb férfiakkal-nőkkel osztozzanak a foglalkozásokon az egyes ágazatokban

¹³ Mindebből arra is következtethetnénk, hogy a horizontális szegregáció relatíve alacsonyabb mérvű a volt szovjet tagköztársaságokban, mint a vertikális szegregáció. De csak erőteljes feltételes módon.

(vagyis létrejöttek olyan ágazatok, ahol kifejezetten a fiatal, férfi, avagy női munkaerőt részesítik előnyben).

	Izolációs Index (P), férfiak		Izolációs Index (P), nők	
	<i>15-34 évesek</i>	<i>35 évesek, vagy idősebbek</i>	<i>15-34 évesek</i>	<i>35 évesek, vagy idősebbek</i>
<i>Belorusszia</i>	0,523	0,418	0,507	0,405
<i>Oroszország</i>	0,665	0,489	0,715	0,491

Mivel idősoros adatokkal nem rendelkezünk, így legfeljebb csak jóslásokba bocsátkozhatnánk arra vonatkozóan, hogy a nemek között foglalkozási-ágazati szegregáció mértéke a három országban merre mozdul el, azonban ennek megtételétől eltekintenénk. Mindenesetre érdemes figyelembe venni e folyamatok jövőbeni lehetséges alakulásán való elgondolkodáskor – lásd más vizsgálatok eredményeit, hogy jelentősebb, 5-10 százalékot meghaladó csökkenések növekedések 5-10 éves időintervallumokon belül csak ritkán realizálódtak más, hasonló fejlettségű országok esetében.

Konklúzió helyett

Mint láttuk a három volt szovjet tagköztársaságban egyformán magas a vertikális nemi alapú foglalkozási szegregáció.

Ehhez, illetve ennek magyarázatához hozzá lehet emelni ezen országokban (is) megfigyelt, az átmenetet jellemző állapotok leírását, a gazdasági visszaesést, majd felfutást, a szocialista éra alatt rögzült (szocializált) foglalkozási-társadalmi szerepek bemutatását, az egyes tagköztársaságok kiemelt, vagy kevésbé kiemelt kezelését. És folytathatnánk a sort. Azonban ezt már számosan megtették.

Számunkra, a szegregáció vizsgálatának, azon keresztül az egyenlőség-egyenlőtlenség vizsgálatának szempontjából üdvözítőbb lenne, ha a megfelelő (itt hiányzó, de előbb utóbb a hivatalos statisztikában megjelenő) adatok fényében le tudnánk írni a létező, illetve várható trendeket, s azokat részben empirikus alapokon meg tudnánk magyarázni.

Irodalomjegyzék

- Atkinson, A.B. (1970): On the Measures of Inequality. *Journal of Economic Theory* 2: 244-63.
- Belinszki Eszter: A munka nemesít? Elméleti magyarázatok a nők munkaerőpiaci helyzetéről
- Blackburn, R.M., Siltanen J. and Jarman, J (1993): The Analysis of Occupational Gender Segregation Over Time and Place: Considerations of Measurement and Some New Evidence, *Work, Employment and Society*, 7(3): 335-362.
- Blackburn, R.M., Siltanen J. and Jarman, J. (1995): Measuring Occupational Gender Segregation: Current Problems and a New Approach, *Journal of the Royal Statistical Society, Series A*, 158: 319-331.
- Duncan, O.D. and Duncan, B. (1955): A methodological analysis of Segregation Indices, *American Sociological Review* 20: 210-217.
- Hakim, C. (1981): Job segregation: trends in the 1970s, *Employment Gazette* (December): 521-529.
- ILO SEGREGAT data - Employment for detailed occupational groups by sex in <http://laborsta.ilo.org/>
- Jacobs, J. A. and Lim, S. T. (1992): Trends in Occupational and Industrial Sex Segregation in 56 Countries, 1960-1980, *Work and Occupation*, 1992; 19; 450-486
- James, D.R. and Taueber, K.E. (1985): Measures of Segregation in N.B. Tuma (ed.) *Sociological Methodology*. San Francisco: Jossey-Bass, 1-31.
- Lieberman, S. (1976): An Asymmetrical Approach to Segregation. In Ceri Peach, Vaughn Robinson and Susan Smith and (editors), *Ethnic Segregation in Cities*. Athens, Ga.: University of Georgia Press.
- Massey, D. S. and Denton, N. A. (1986) Hypersegregation in U. S. Metropolitan Areas: Black and Hispanic Segregation Along Five Dimensions. *Demography* 26(3), (August): 373-391.
- Massey, D. S. and Denton, N. A. (1988): The Dimensions of Residential Segregation. *Social Forces* 67:281-315.
- Massey, D. S., White, M. J., and Voon Chin Phua (1996): The Dimensions of Segregation Revisited. *Sociological Methods and Research* 25, 2 (November): 172-206.
- Morgan, B. S., (1981): A Distance-Decay Interaction Index to Measure Residential Segregation *Demography* 18: 251-255.
- Sakoda, J. M. (1981): A Generalized Index of Dissimilarity. *Demography* 18: 245-250.
- Scott, A. M. (ed.) (1994): *Gender Segregation and Social Change*.

-
- Tzannatos, Z. (1990): Employment segregation: can we measure it and what does the measure mean? *British Journal of Industrial Relations* 28 (1): 105-111.
 - Taeuber, K. E. and Taeuber, A. F. (1976) A Practitioner's Perspective on the Index of Dissimilarity *American Sociological Review* 41: 884-889.
 - Watts, M. (1992): How should occupational segregation be measured? *Work, Employment and Society* 6: 475-487.

A Geopolitikai Tanács Alapítvány
Műhelymunkák sorozatában megjelent tanulmányok:

- 2007/1 A Cseh Köztársaság a terrorizmus elleni harcban – Csorba Kata
2007/2 A NATO szerepe a nemzetközi terrorizmus elleni harcban – az Amerikai Egyesült Államok politikai vetületének feldolgozása – Csáki Csaba
2007/3 A NATO és a terrorizmus elleni harc politikai vetületei Törökországban – Ország-Krysz Axel
2007/4 A NATO és a terrorizmus elleni harc politikai vetületei Olaszországban – Szép László ezredes és Antonino INTURRI alezredes
2007/5 A NATO szerepe a nemzetközi terrorizmus elleni harcban – a jelentősebb tagországok politikai vetületének feldolgozása: Németország – Csáki Csaba
2007/6 A NATO szerepe a nemzetközi terrorizmus elleni harcban – az Egyesült Királyság politikai vetületének feldolgozása - Peterdy Viktória
2007/7 Kanada és a nemzetközi terrorizmus elleni harc – Dr. Habil. Krajnc Zoltán mérnök alezredes
2007/8 A nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága a XXI. században – tanulmánykötet – szerkesztette: Dr. Pintér István
2007/9 A lakosság pénzügyi biztonsága 2007. – Dr. Pintér István
2007/10 A pénzügyi biztonság elmélete – Dr. Pintér István
2007/11 A nyugat-szaharai kérdés és az ENSZ által vezetett békefenntartó misszió (MINURSO) tevékenysége - Besenyő János őrnagy

2008/1 Prof. dr. Radovan Vukadinović: Horvátország a NATO-csatlakozás küszöbén

Đana Luša: Az egyetemista populáció és a Horvát Köztársaság NATO-tagsága

2008/2 Egri Katalin – Nagy István – Dr. Pintér István: Az Európa Tanács „Állítsuk meg a családon belüli erőszakot” emberi jogi kampányának magyarországi tapasztalatai 2007-ben

2008/3 Zatykó Judit és Schumann Róbert – Dr. Gyulavári Tamás – Hajnal Gyöngyi – Szimoncsikné Laza Margit: A nemek társadalmi egyenlősége az Európai Unió keleti határai mentén

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatásával,
a Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány megbízásából készült 2008.

HU ISSN 1788-7895

ISBN

Készült: 100 példányban

A kiadásért felel: Dr. Pintér István

Nyomdai munkák: CPD Copy Kft.